

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

KATECHETICKÁ METODOLOGIE SV. AUGUSTINA

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Jaroslav Vokoun Th.D.

Autor práce: Zdeňka Čandová

Studijní obor: NVEK

Ročník: III.

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

21. 3. 2011

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Mgr. Jaroslavu Vokounovi Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

OBSAH.....	4
ÚVOD	6
1 PRAMENY KATECHETICKÉ METODOLOGIE SV. AUGUSTINA	7
1.1 FORMY KATECHEZE V PÍSMU.....	7
1.1.1 Evangelizační dimenze.....	7
1.1.2 Diakonická dimenze.....	7
1.2 KATECHEZE RANÉ CÍRKVE	8
1.3 AUGUSTINOVO HLEDÁNÍ PRAVDY	9
1.3.1 Cesta za vzděláním.....	9
1.3.2 Biografie sociální kariéry	11
1.3.3 Nepokojné srdce.....	11
1.4. PASTORAČNÍ ČINNOST SV. AUGUSTINA	13
1.4.1 Augustin, kněz a biskup	13
1.4.2 Apoštolské cesty sv. Augustina.....	14
1.4.3 Apologetika.....	14
1.4.4 Apoštolské listy a spisy	15
2 PŘEHLED A ANALÝZA KATECHETICKÝCH METOD.....	16
2.1 VÝVOJ POJETÍ KATECHETIKY	16
2.2 SOUČASNÁ KATECHETICKÁ METODOLOGIE	18
2.2.1 Přístupy k organizaci katechetické činnosti.....	19
2.2.2 Základní rozdělení modelů katecheze.....	19
2.2.3 Základní didaktické principy.....	19
3 AUGUSTINOVY KATECHETICKÉ METODY.....	20
3.1 PŘÍSTUP K ORGANIZACI KATECHETICKÉ ČINNOSTI	20
3.1.1 O náboženském vyučování katechumenů	20
3.1.2 Kázání ke katechumenům „O Vyznání víry“	23
3.1.3 Vavřincova příručka o víře, naději a lásce.....	24
3.1.4 O křesťanském boji.....	26
3.2 AUGUSTINOVY KATECHETICKÉ PRINCIPY	30
3.2.1 Princip vědeckosti.....	30
3.2.2 Princip ucelenosti	32
3.2.3 Princip názornosti.....	32
3.2.4 Princip přiměřenosti	33

3.2.5 Princip zpětné vazby.....	33
3.2.6 Princip individuálního přístupu.....	34
3.2.7 Princip uvědomělosti.....	34
3.2.8 Princip systematicčnosti.....	35
3.2.9 Princip spojení teorie s praxí.....	35
3.2.10 Princip cílevědomosti.....	35
3.2.11 Boží princip – milost.....	36
3.3 AUGUSTINOVY METODY Z POHLEDU SOUČASNÉ PEDAGOGIKY.....	37
3.3.1 Aspekt didaktický.....	37
3.3.2 Aspekt logický.....	38
ZÁVĚR.....	40
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	41
ABSTRAKT	
ABSTRACT	

Úvod

Planoucí srdce na otevřené knize – takový atribut přisoudilo výtvarné umění svatému Augustinovi. Tento Afričan byl nejen myslitelem, filosofem, teologem, ale také vášnivým, vroucím člověkem.

Svatý Augustin bývá považován za jednoho z nejvýznamnějších západních církevních otců. Je tomu tak díky vnějšímu i vnitřnímu rozměru jeho literárního díla i hloubce a působení jeho ducha. „Lze říci, že veškeré myšlení antiky ústí do jeho díla a z něho pak vycházejí myšlenkové proudy, které pronikají celou věroučnou tradicí následujících století.“¹ „Na celých dvanáct století ovládl náboženský, teologický a konečně i politický názorový svět Západu.“ (Adolf von Harnack) a síla jeho osobnosti působí dodnes.

Pravda mu není jen pouhým objektem poznání, nýbrž také předmětem lásky, a je mu zároveň synonymem krásy. Píše-li, pak neodvívá z kotouče poznání pouze jakési akademické pensum, nýbrž čerpá z hlubších zdrojů, které mu otevřely zápsy jeho vlastní duše i zápsy okolního světa.² Jakým způsobem se tento Augustinův způsob hledání Pravdy a později bohatá pastorační činnost promítl do jeho pastore, homilií a katechezí? Jaké metody mohou dnešní pastorální teologové, katecheté či učitelé náboženství najít v jeho katechetických spisech? Tato práce se na základě údajů o Augustinově životě a rozboru některých jeho děl, především pak Augustinových katechetických spisů, snaží představit katechetickou metodologii sv. Augustina. Protože předmětem studia metodologie³ jako vědecké discipliny není jen výčet a rozbor používaných metod, ale zkoumá rovněž jejich vznik, utváření a aplikace, bylo snahou zahrnout v první části práce i prameny Augustinovy katechetické metodologie.

¹ PAVEL VI. AAS, 62 s. 426.

² KRANZ, G. *Augustin, život a působení*, s. 5.

³ Metodologie (z řec. *methodos* - sledování, stopování; *hodos* – cesta) je vědní disciplína, která se zabývá metodami, jejich tvorbou a aplikací.

1 Prameny katechetické metodologie sv. Augustina

1.1 Formy katecheze v Písmu

1.1.1 Evangelizační dimenze

Výrazy katecheze, katechisovat, katechetika mají původ v řeckém „katechein“ – „mluvit z vyvýšeného místa“, „učit“. V rané církvi se ustálilo používání tohoto slova v užším smyslu: vzdělávat v základních otázkách náboženství. Počátky katecheze však můžeme nacházet již v Písmu ve výrocích proroků, například i ve slovech proroka Izajáše, která na sebe vztahuje Kristus na počátku své veřejné činnosti: „Duch Páně je nade mnou proto mne pomazal, abych přinesl chudým evangelium“. Kromě těchto slov zde najdeme i další svědectví: „Také ostatním městům musím zvěstovat Boží království, vždyť k tomu jsem byl poslán“ (Lk 4,43). Každý, kdo pročítá v Novém zákoně kapitoly o počátcích církve, kdo sleduje krok za krokem její dějiny a posuzuje ji podle jejího života a činů, všimne si, že ji k evangelizaci poutají ty nejvnitřnější vztahy. Církve se zrodila z hlasatelské činnosti Ježíše a apoštolů. Je přirozeným předpokládaným nejbezprostřednějším a nejviditelnějším výsledkem této činnosti: „Jděte tedy a získávejte za učedníky všechny národy“.⁴

1.1.2 Diakonická dimenze

Kromě evangelizační dimenze katecheze nacházíme v Písmu i řadu příkladů diakonické dimenze katecheze. Přestože kořeny křesťanské charitativní služby najdeme především v Novém Zákoně, apel na sociální spravedlnost a citlivost pro situaci vykořisťovaných lidí obsahují již některé spisy Pentateuchu. Ve druhé knize Mojžíšově lze nalézt texty, které se zabývají periodickým osvobozením zadlužených lidí, ztotožněných lidí (Ex 21,2; 23,12) ve sbírce zákonů se nacházejí pravidla pro odpuštění dluhů a osvobození hebrejských otroků v sedmém roce (Dt 15,1-18) biblické zákonodárství odmítá každou formu vykořisťování mezi izraelity. Tuto linii vede dále Nový Zákon: Boží odpuštění se přenáší do odpuštění mezi bratry (Mt 18, 23-35).

Ježíš projevuje solidaritu s nejhudšími a nejpotřebnějšími (Mt 11,28), ztotožňuje s nejnepatrnějšími (Mt 25,31-40). V jeho odkazu najdeme výslovný příkaz ke vzájemné lásce (J 13,34-35).

⁴ PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi, Od Krista-hlasatele evangelia... čl. 6-15.*

V prvotní církvi bylo hlásání evangelia, bohoslužba s projevy vzájemné solidarity a účinné lásky velmi úzce propojeno (srov. Sk 2,42-46). O sepětí hlásání evangelia a svědectví solidarity s chudými svědčí výpověď ve skutcích apoštolů (Sk 4,34-35). Představení církevních obcí a učitelé víry šli sami příkladem (Gal 2,10).⁵

1.2 Katecheze rané církve

Jak už je uvedeno výše, v rané církvi se ustálilo používání slova katecheze v užším smyslu: vzdělávat v základních otázkách náboženství. Katechetické spisy se tedy liší od teologických a náboženských spisů tím, že byly určeny těm, kteří vyjádřili svou touhu přijmout křesťanství, ale ještě nebyli obeznámeni s pravdami víry. Některé katechetické spisy měly sloužit jako vzory katechezí pro vyučující, přičemž obsahovaly i formální a psychologické úvahy z oblasti metodiky a didaktiky náboženského vyučování. Již Didaché v 1. stol. n. l., přidávané některými církevními otci ke kánonu Písma svatého, obsahovalo hlavní body týkající se křesťanského života (dvojitá přikázání lásky, cesta života a cesta smrti), svátostí a učitelské služby.

Pozdější věky čerpaly rovněž z katechetického souhrnu obsaženého v *Constitutiones apostolorum* a v díle sv. Ireneje (177 až asi 202): *Demonstratio praedicationis apostolicae*. Plán náboženské výchovy načrtl rovněž Klement Alexandrijský (asi 150 až asi 211 – 216) v díle *Paidagogos* a sv. Řehoř z Nyssy ve spisech *Logos katechetikos* a *Katecheseis*. Základ tzv. systematické metodě předávání víry položil sv. Cyril Jeruzalémský (315 – 386) v katechezích o člancích víry *Apoštolského vyznání*.

Katechetické spisy sv. Augustina vyrůstají z této praxe, vědomě na ni navazují, ale zároveň ji obohacují o nové prvky.⁶ Současně se Augustinova katechetická metodologie opírá i o jeho hledání pravdy, vlastní zkušenost a pastorační činnost. A v neposlední řadě se v katechezích zrcadlí také bohatost Augustinových teologických, filosofických a etických spisů.

⁵ ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*, s. 128-129.

⁶ FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*, s. 5., MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats der Katechese...*: „*De catechizandis rudibus*“ *Augustin*, s. 261.

1.3 Augustinovo hledání pravdy

1.3.1 Cesta za vzděláním

Augustin se narodil 13. 11. 354 za vlády císaře Constantina II. v Thagaste, malém městě numidské provincie. (Nynější Souk-Ahras ve východním Alžíru)⁷. Jeho rodný kraj byl součástí římského impéria, kde žili převážně latinsky mluvící křesťané. Jako římský občan vyrůstal v kultuře pozdní Říše římské a to bylo také rozhodující pro jeho vzdělání a celé jeho životní dílo.⁸

Augustin jako mnoho jiných církevních otců dospěl ke křesťanství přes platónskou filosofii. Zvláštností v jeho vývoji nebyla ani tak mezifáze, kdy se dočasně přidal k sektě manichejců, jako spíše to, že se až do svého obrácení neustále vypořádával s katolickým křesťanstvím, které pro něj ztělesňovala jeho matka, sv. Monika. Augustinův otec Aurelius Patricius náležel ke středním vrstvám, příslušel do římské osady (municipium) Hippo Regius. Nebyl křesťanem, ale později se stal katechumenem.⁹ Augustin měl také bratra Navigia a sestru, jejíž jméno neznáme a která se po té, co ovdověla, stala představenou ženského kláštera. Na výchovu dětí měla rozhodně větší vliv matka než otec a vychovávala je v křesťanské víře.¹⁰

Rodiče brzy poznali mimořádné nadání syna Augustina a považovali za svou povinnost postarat se o jeho náležité vzdělání. Stálo je to velké oběti a jen zásluhou bohatého příznivce rodiny mohl Augustin studovat. Po dosažení základního vzdělání v Thagaste (gramatická škola) a absolvování vyšší školy v sousedním městě Madaura odešel jako sedmnáctiletý v roce 371 na studia rétoriky do Kartágu. I když po vnější stránce pokračovalo jeho studium přímočaře, jeho vnitřní vývoj probíhal v neobyčejných oklikách. V Kartágu Augustin poprvé četl Hortensia a právě tento Ciceronský text v něm odhalil lásku k moudrosti a má prvořadé místo na jeho cestě ke konverzi.¹¹ Později Augustin ve svých Vyznáních napíše: „Tato kniha opravdu změnila můj způsob vnímání“, takže „najednou ztratila cenu jakákoli prázdná naděje a s neuvěřitelným zápalem srdce jsem zatoužil po moudrosti nesmrtelné“.¹² Protože byl

⁷ Srov. MARROU, H. *Svatý Augustin*, s. 13.

⁸ KRANZ, G. *Augustin, život a působení*, s. 11.

⁹ HOŠEK, R. *Aurelius Augustinus*, s. 11.

¹⁰ BENEDIKT, XVI. *Katecheze Svatého otce Benedikta XVI. o sv. Augustinovi(I)*, s. 1.

¹¹ Tamtéž.

¹² AUGUSTINUS, A. *Vyznání*, s. 69.

však přesvědčen, že bez Ježíše skutečně není možné najít pravdu, a protože v této přitažlivé knize jeho jméno chybělo, začal hned po jejím přečtení číst Písmo, Bibli. Byl však zklamán. Nejenom proto, že latinský styl překladu Písma svatého byl nedostačující, ale také proto, že mu nepřipadal uspokojivý samotný jeho obsah. Ve vyprávěních Písma o válkách a dalším lidském dění nenacházel vznešenost filosofie, záři hledání pravdy, která je jí vlastní.¹³ Přesto však nechtěl žít bez Boha a hledal tedy náboženství, které by odpovídalo jeho touze po pravdě a jeho touze přiblížit se Ježíši. Upadl pak do sítě manichejců, kteří se představovali jako křesťané a slibovali naprosto racionální náboženství. Tvrdili, že svět je rozdělen na dva principy: dobro a zlo, což mělo vysvětlovat celou složitost lidských dějin. Tato dualistická morálka se svatému Augustinovi líbila, protože obsahovala velmi vysokou morálku pro vyvolené, a těm, kteří se k ní hlásili, umožňovala život více přizpůsobený situaci doby, což bylo přitažlivé zejména pro mladého muže jako on. Stal se manichejcem a byl přesvědčen, že našel syntézu mezi racionalitou, hledáním pravdy a láskou k Ježíši Kristu.¹⁴ Po vnější stránce se toto spojení ukázalo jako výhodné: poskytovalo příležitost k užitečným společenským stykům. Pro duchovní vývoj neznamenal o mnoho větší přínos než poznání, že manichejský dualismus je bludná cesta.¹⁵ (Ve věrouce manichejských se Augustinovi jevila jako nevysvětlitelná zejména skutečnost, podle níž bůh temnot má zvítězit nad bohem světla. Podle toho by musel být Bůh proměnlivý a porazitelný.¹⁶) Postupem času se však Augustin začal vzdalovat víře manichejců, kteří jej zklamali právě v intelektuálním ohledu, poněvadž nedokázali vyřešit jeho pochybnosti. Přestěhoval se do Říma a potom do Milána. V Miláně si Augustin, zpočátku za účelem rozšíření svých rétorických dovedností, navykl naslouchat krásným kázáním biskupa Ambrože a díky jeho typologické interpretaci Starého zákona došel Augustin k poznání, že celý Starý zákon je cestou k Ježíši Kristu. Našel tam klíč k porozumění kráse, hloubce – i té filosofické – a pochopil jednotu tajemství Krista v dějinách a také syntézu mezi filosofií, racionalitou a vírou v Logos, v Krista, ve věčné Slovo, které se stalo

¹³ Právě tuto svou první zkušenost s Písmem má později při psaní katechetických příruček na paměti a upozorňuje spolubratra Deogracia na úskalí „Katecheze lidí vzdělaných“ a „Přístup k lidem cvičeným v gramatice a řečnictví“. AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 23 - 25.

¹⁴ BENEDIKT, XVI. *Katecheze Svatého otce Benedikta XVI. o sv. Augustinovi* (1), s. 1.

¹⁵ KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 37 - 53.

¹⁶ Srov. NEUMANN, U. *Augustin*, s. 15.

tělem. V krátké době si Augustin uvědomil, že alegorická četba Písma a novoplatonická filosofie, které praktikoval milánský biskup, mu umožnily vyřešit intelektuální těžkosti, které se mu v mládí při jeho prvním kontaktu s biblickými texty zdály nepřekonatelné.¹⁷ Po četbě filosofických spisů tak Augustin začal znovu číst Písmo a zejména pavlovské listy. Konverze ke křesťanství 15. srpna roku 386 je pak vrcholem jeho dlouhé a náročné vnitřní cesty při hledání pravdy.¹⁸

1.3.2 Biografie sociální kariéry

Augustin se po dokončení studií (374) zprvu usadil ve svém rodišti jako svobodný učitel, ale za rok se vrátil do Kartága, neboť v Thagaste měl pochopitelně velmi malé možnosti uplatnění. V Kartágu působil osm let a za tu dobu se mu nepodařilo získat pevnou půdu pro duchovní růst. Výrazně se na tom podílelo i jeho udržování styků s manichejci, přestože se už delší dobu jevilo jako neplodné. Ani únik do akademické skepse, totiž přesvědčení o nepoznatelnosti pravdy, ho nevedl ke kýženému cíli, i když mu jasně naznačoval, že by se měl s manichejci rozejít. Přechod ke skepticizmu znamená pro Augustina návrat k platónské filosofii, od níž ho manichejci dočasně odklonili. Toto nové období svého vývoje prožil v Římě, kam se odebral v roce 383, aby si hledal nové, perspektivní působiště. Naděje, které spojoval s touto změnou, se však splnily jinak, než očekával. V následujícím roce 384 byl povolán do Milána na místo učitele rétoriky. Navenek se zdálo, že dosáhl cíle svého dlouholetého studia, měl významné postavení, což mohlo uspokojovat jeho ctižádost a zajistit jemu i jeho rodině jistý příjem.

1.3.3 Nepokojné srdce

V době Augustinova narození křesťanství již netrpělo pronásledováním, naopak se dočkalo ze strany Říma podpory a uznání, ale stále mělo v té době veliký vliv pohanství a existence stovek nejrůznějších kultů. Celé čtvrté století byl stále ještě římský lid, prostý i vzdělaný, zvyklý klanět se a pálit kadidlo nejrůznějším domácím bůžkům. V této neklidné době úpadku Impéria i počátku přerodu pohanství spíše na tradici se matka Monika rozhodne syna nepokřtít, což je v té době i u křesťanských rodičů

¹⁷ BENEDIKT, XVI. *Katecheze Svatého otce Benedikta XVI. o sv. Augustinovi* (1), s. 2.

¹⁸ Tamtéž.

poměrně běžné. Rodiče tak dětem zajistí co nejširší možnost výběru a seznámení se jak s křesťanstvím, tak s pohanstvím.¹⁹

Z dnešního pohledu bychom tak Augustina mohli vidět jako chytrého, nadaného bonvivána, bezstarostného člena zlaté mládeže, který si bohatě užívá života. Čte brakovou literaturu, rád navštěvuje pochybná divadla, silně ho začínají přitahovat ženy a dívky. Nad okruh svých vrstevníků vyniká lehkostí, s jakou přijímá všechny možné směry vzdělání, ale i dychtivostí, s jakou přijímá vše, co nabízí jeho doba. Vedle zalíbení v něžném pohlaví se u Augustina začíná projevat i druhá vášeň – téměř až chorobná ctižádost, navíc podporovaná rodiči. Otec Patricius radostně pozoroval synova první milostná dobrodružství a ani matka Monika se k nim nestavěla zásadně negativně. Jako nepokřtěnému mu bylo vlastně všechno dovoleno.²⁰

Již v době studií si Augustin našel ženu, s níž žil 13 let. Vzhledem k tomu, že šlo o ženu nízkého původu, neuzavřel s ní řádné manželství, ale žil s ní v konkubinátu, v té době docela obvyklém snadno zrušitelném svazku, v němž se mu po roce narodil syn Adeodatus.²¹ Augustinův otec zemřel už v roce 371 a matka a sourozenci se za ním přestěhovali do Milána. Monika na něj naléhala, aby uzavřel řádné manželství přiměřené jeho postavení, a tím si zajistil profesní úspěch. Dokonce pro něho vyhledala nevěstu a působila na něho, aby se dosavadní družky zbavil. Augustin, který zdaleka nebyl spoután smyslností do té míry, jak tvrdí ve svých Vyznáních, se podřídil naléhání matky. Tento nový materiální svazek, do něhož měl vstoupit, ho patrně dovedl k tomu, že si uvědomil rozpor mezi duchovní svobodou, k níž cítil povolání, a svou skutečnou existencí.

V té době se zejména z Ambrožových kázání a z jeho alegorických výkladů Písma svatého naučil chápat Bibli jako zdroj pravdy. Zároveň našel přístup k duchovnímu světu novoplatonismu, studiem si potvrdil, že Bůh je duch, což už dávno věděl, a že se nelze věnovat duchovním věcem bez rozhodného odvrácení se od všeho materiálního snažení.

Náboženství a filosofie vyžadovaly od něho stejné rozhodnutí: vzdát se dobrovolně svého malého světa, který si dosud kolem sebe budoval. Zcela zanechal světské kariéry, neboť poznal, že jen tak lze dosáhnout oddanosti Duchu, což je cílem lidského bytí.

¹⁹ ČERNÝ, M. *Sv. Augustin, od světáka ke světci*, s. 7-19.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 8 - 9.

²¹ AUGUSTINUS, A. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 5 - 6.

Rozhodnutí věnovat se duchovní askezi mu však pochopitelně připadalo těžké, i když si už delší dobu uvědomoval jeho nezbytnost. Příběhy poustevníků a filosofů, v nichž nutně spatřoval závazné vzory, ho uvrhly do vyčerpávajících vnitřních bojů mezi správným poznáním toho, co je třeba dělat, a slabou vůlí, která ho zrazovala od vynakládaného úsilí. V této vnitřní rozpolcenosti zažil známou zahradní scénu, do které obvykle klademe jeho obrácení. Líbezný dětský hlas opakoval slova: „Vezmi a čti!“ (Tolle, lege!). Augustin nemohl pochybovat o tom, že se ta slova týkají jeho a knihy, kterou právě četl a která opakovaně vyvolávala jeho vnitřní zápasy. Otevřel tedy Pavlovy listy – o ně totiž šlo – a narazil na úryvek Řím 13, 13n: „Veďme počestný život jako ve dne; ne v hodováních a pitkách, ne v necudnostech a prostopášnostech, ne ve sváru a závisti. Ale oblečte se v Pána Ježíše Krista a nepečujte o tělo tak, že by to vyvolávalo žádosti.“ Augustinův zážitek pochopíme nejlépe, když ho budeme vnímat jako nadpřirozený, ale nikoli magický: jako záblesk jiskry poznání, v jehož světle Augustin viděl, že milost Boží v něm už dávno začala působit. Brzy nato se vzdal svého úřadu a odešel se svými druhy na statek Cassiciacum, kde se připravoval na přijetí křtu.

Křest přijal společně se svým synem Adeodatem na Bílou sobotu v Miláně v roce 387; znamenal pro něho – v době, kdy bylo zvykem křest odkládat – nejen závazek k činnému křesťanství, ale též k asketickému životu.²²

1.4. Pastorační činnost sv. Augustina

1.4.1 Augustin, kněz a biskup

Po smrti matky, na podzim roku 388, se Augustin vrací do Thagaste a spolu s přáteli se zavázal k životu v řeholním společenství. Církev, do níž se navrátil, si však nyní žádala jeho služby. Když se v roce 391 účastnil bohoslužby v přístavním městečku Hippo Regius, překvapil ho biskup i věřící žádostí, aby vstoupil mezi klérus a přijal kněžské svěcení. Augustin souhlasil a nové povinnosti plnil tak svědomitě, že ho biskup vysvětil v roce 395 na pomocného biskupa, a určil ho za svého nástupce.

Tím, že vstoupil do kněžského stavu a přijal biskupské svěcení, změnilo se zaměření jeho duchovní činnosti. Ta je napříště dána především povinnostmi jeho duchovního úřadu: to znamená kázáním a pastoračí.

²² FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*, s. 4.

1.4.2 Apoštolské cesty sv. Augustina

Při četbě řady knih o sv. Augustinovi získá čtenář dojem, že pouze první dvě desetiletí Augustinova života byla naplněna pohnutými a „zajímavými“ událostmi. Ovšem při četbě jeho dopisů, dialogů, homilií a autobiografických pasáží Augustinových děl čtenář zjistí, že nejpohnutější a nejvzrušenější dobou světcova života nebyly časy před obrácením, nýbrž právě až po něm. Tak klidné desetiletí, jako bylo jeho učitelské působení v Kartágu, již nikdy Augustin nezažil. V žádné době svého života se nevydával častěji na cesty, než v době své biskupské služby. U psacího pultu tráví biskup Augustin svého času nejméně. První polovinu dne zcela vyplňují civilní procesy, které musí jako soudce rozhodovat. Mnoho hodin tráví v sedle svého koně cestou na koncil, biskupskou konferenci, k veřejné disputaci s bludaři, k vyřízení nějakého disciplinárního případu. Jezdí vyjednávat se státními úřady, vyučovat konvertity nebo diskutovat o věroučných otázkách s nějakým donatistickým biskupem – to všechno v atmosféře, která je napjatá až k prasknutí, protože bohoslužby jsou znovu a znovu narušovány, jsou zapalovány kostely a mrzačeni nebo dokonce zabíjeni kněží. I Augustin sám je vícekrát vystaven pokusu o atentát. A vůbec nepřehání, když opakovaně ujišťuje, že „sténá pod tíží úřadu.“²³

1.4.3 Apologetika

Augustin zároveň hájí zájmy církve v duchovní oblasti. Boj s vnitřními a vnějšími nepřáteli mu ukládá nové úkoly a původní úkoly dostávají jinou podobu. Augustin našel místo, odkud se mohl vypořádat s vlastní necírkevní minulostí. Už v Cassiciaku ho vědomí, že je na správné cestě k poznání pravdy, vedlo k psaní spisů, v nichž se snažil překonat skepticismus. Nyní se pustil do boje za potlačení manicheismu. Rozkol afrického křesťanství na církve katolickou a donatistickou ho přivedl k tomu, aby vynaložil všechny síly k odstranění schizmatu. V boji proti tomuto schizmatu se celý život snažil přesvědčit donatisty, že pouze v jednotě může existovat i africké křesťanství. Kromě jiných děl se i v tomto Augustinově spise *Psalmus* projevuje jeho pedagogická vnímavost a smysl pro přístup, který dnes zařazujeme mezi základní katechetické principy. Aby ho chápali i ti nejprostší, kteří nerozuměli vznešené latině rétora, Augustin uvádí: „musím psát i s gramatickými chybami, velmi zjednodušenou

²³ KRANZ, G. *Augustin, život a působení* s. 6 - 7.

latinou.“ A zejména v tomto spise *Psalmus contra partem Donati* skládá určitý druh jednoduchých básní proti donatistům, tak aby pomohl všemu lidu pochopit, že pouze v jednotě církve se pro všechny uskutečňuje náš vztah s Bohem a ve světě roste pokoj.²⁴

1.4.4 Apoštolské listy a spisy

Přes všechnu svou pokoru si byl biskup Augustin zajisté vědom své vlastní intelektuální velikosti. Přinášet křesťanské poselství obyčejným lidem však pro něho bylo důležitější než psaní velkých děl vysokého teologického rozletu. Tento jeho nejhlubší úmysl jej provázel po celý život a je patrný v dopise, který píše kolegovi Evodiovi a ve kterém sděluje své rozhodnutí přerušit na čas diktování knih *De Trinitate*, „protože jsou příliš únavné a srozumitelné jen málokomu, zatímco naléhavější jsou texty, které – jak doufám – budou užitečné mnohým“ (*Epistulae*, 169, 1, 1). Za užitečnější tedy považoval předávání víry způsobem srozumitelným všem než psaní velkých teologických děl. Bystře postřehnutá odpovědnost za šíření křesťanského poselství stojí, jak už bylo zmíněno, u počátku spisu *Psalmus contra partem Donati*. Dobře zdatelná je také v katechetickém spisu *De catechizandis rudibus*, jakási katechetická teorie a zároveň praxe.

Jeho spolupratři a okolní biskupové tuší a uvědomují si pravou hodnotu jeho díla pro přítomnou i budoucí církev. Vědí, že v literární práci je nenahraditelný. Bylo rozhodnuto, že biskup Augustin bude chráněn před veškerým vyrušováním po pět dnů v týdnu, aby se mohl v klidu věnovat své práci. Augustin současně jmenoval svého nástupce a v dvaasedmdesáti letech se s plnou energií pustil do dopisování odložených spisů. Souběžně s tím začíná pracovat na nových. Po čtrnácti letech dopsal konečně své dílo, které tvoří jeden z vrcholů jeho celoživotní práce – *De civitate Dei*, které začal psát po dobytí Říma barbary. Do konce života zbývají Augustinovi tři roky. Sepisuje ještě svoji kompletní bibliografii, opravuje některé své dřívější názory a omyly, které nyní s odstupem času poznává a které se nebojí přiznat. Ještě v roce své smrti dokončuje svůj poslední traktát a připravuje další.²⁵

²⁴ Srov. BENEDIKT, XVI. *Katecheze Svatého otce Benedikta XVI. o sv. Augustinovi* (4), s. 8.

²⁵ Srov. ČERNÝ, M. *Sv. Augustin, od světáka ke světcí*, s. 43-44. Marrou, H. *Svatý Augustin*, 33-34.

2 Přehled a analýza katechetických metod

2.1 Vývoj pojetí katechetiky

Jak už bylo zmíněno, v rané církvi se ustálilo používání slova katecheze, katechetika ve smyslu: vzdělávat v základních otázkách náboženství. Rané katechetické spisy se tedy liší od teologických a náboženských spisů tím, že byly určeny těm, kteří vyjádřili svou touhu přijmout křesťanství, ale ještě nebyli obeznámeni s pravdami víry. Některé katechetické spisy obsahovaly i formální a psychologické úvahy z oblasti metodiky a didaktiky náboženského vyučování a sloužily jako vzory katechezí pro vyučující.²⁶

Novodobé pojetí katechetiky lze datovat až do doby po Tridentském koncilu (1545-1563). V té době vznikají různé koncepce systematického vzdělávání ve víře, a to dětí i dospělých, tzv. období katechetického vedení. Vznik katechetiky jako nového vědního oboru je ale spjat až s obdobím vlády Marie Terezie a Josefa II. Marie Terezie pověřila F. R. Rautenstraucha reformou teologického studia.²⁷ Tento benediktin, který je současně zakladatelem pastorální teologie, zařazuje katechetiku mezi povinné předměty pro kleriky v rámci praktické teologie a tak se ve střední Evropě od poloviny 18. století katechetika stává univerzitní disciplínou.²⁸ Ovšem ještě na začátku 19. století kritizuje J. B. Hirscher (1788-1865) dogmatické memorování v používaných neoscholastických katechismech a vydává první dílo novodobé katechetiky: *Katechetik oder Beruf des Seelsorgers die ihm anvertraute Jugend im Christentum zu unterrichten und zu erziehen, nach seinem ganzen Umfang dargestellt* (Tübingen 1831). Zde kromě jiného zdůrazňuje, že centrální otázkou náboženské formace není dogmatické memorování, ale podpora duševních sil člověka.

Katechetika dává postupně vzniknout i dalším odvětvím: v 19. století vzniká v Německu důležité odvětví katechetiky – Religionspädagogik - Náboženská pedagogika. (Ovšem moderní náboženská pedagogika jako interdisciplinární věda a jako součást praktické teologie s vlastním profilem vzniká vlastně až po II. Vatikánském koncilu díky dílu E. Feifela *Handbuch der Religionspädagogik* (1973-1975).

²⁶ FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*, s. 5.

²⁷ KUZNIAR, M.G. *Základy katechetiky*, s. 2.

²⁸ MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*, s. 110.

Na začátku 20. století se pak objevují první úvahy o náboženské didaktice: zástupci mnichovské školy (Stieglitz, Weber, Göttler) adaptovali teorii formálních stupňů od Herbarta a Zillera na náboženskou výuku; snažili se využít psychologické vědomosti k optimalizaci pochopení a náboženské výchovy vůbec; zde nastává první spolupráce náboženské didaktiky s psychologií a pedagogikou.

Současně v první polovině 20. stol. vzniká také kérymatika jejíž představitelé se snažili navrátit katechetice její specifičnost a zaměřit ji od humanitních věd více směrem k teologii. Tato epocha začala již na konci 19. století, kdy styl katechismu je nedostačující a stále méně účinný. Projevuje se aktivita několika málo osobností (Jungmann, Guardini, Arnold), které byly citlivé k potřebám své doby a měly odvahu vidět do budoucnosti. Období bylo ukončeno II. Vatikánským koncilem, který oficiálně uznal mnohé z myšlenek těchto odvážlivců a posvětil jejich dílo.

Pro toto období jsou charakteristické dva momenty: Moment pedagogický - obnova metody katecheze. Místo dedukcí upřednostňují metodu indukce, četbu Písma (na základě biblických příběhů vyvozovat pravdy víry, Boží vlastnosti).

V katechezi se předává lidem scholastická teologie (i když zjednodušená) a chybí tam život. Zvěstování je vzdálené životu současného člověka. Na teologických fakultách je potřeba přednášet nejen scholastiku, ale i teologii kérymatickou, hlásat velikonoční tajemství Ježíše Krista.²⁹

Z nastíněného vývoje katechetiky vyplývá, že chceme-li v současné době vymezit pojem katechetika, lze ji definovat jako vědeckou reflexi o katechezi a jako disciplínu jednak teologickou, jednak pedagogickou. Katechetika však úzce spolupracuje také s didaktikou, psychologií a sociologií.

Mezi teologickou disciplínou je řazena proto, že je jednou z forem služby církve Božímu slovu, jednou z pastoračních aktivit církve a pomáhá člověku na jeho cestě víry. Jako teologická disciplína odvozuje svůj vznik především od pastorální teologie.³⁰

Zabývá se ovšem také výchovou víry, proto můžeme katechetiku jako vědeckou reflexi tohoto procesu přiřadit také k pedagogickým disciplínám. V rámci pedagogických disciplin představuje W. Bartholomäus katechetiku takto: náboženskou pedagogiku vnímá jako jedinou vědu, obsahující několik oblastí. Toto dělení má potom

²⁹ KUZNIAR, M. G. *Katechetika*. s. 27.

³⁰ KUZNIAR, M. G. *Didaktické modely katecheze*. s. 2.

významný dopad na náboženskou edukační praxi.³¹ Hovoří o dvou funkcích církve, které vedou k uspořádání náboženské pedagogiky do dvou částečných disciplín: kérygmatická funkce (hlásání Radostné zvěsti), nalézající svoje vyjádření v oboru katechetika, a diakonická funkce (služba člověku), mající své vyjádření v náboženské pedagogice v užším smyslu slova. Těmito dvěma oblastem odpovídají tři nábožensko-pedagogické formy: Nábožensko-pedagogickou formou zvěstování se stává katecheze, jejímž místem působnosti je farnost, nábožensko-pedagogickou formou náboženské pedagogiky v užším smyslu slova je výchova – s místem působnosti v rodině a v práci s dorůstajícími generacemi – a výuka, s místem působnosti ve škole. Praktická pole nábožensko-edukačního jednání jsou potom získána přiřazením nábožensko-pedagogických forem k současným didaktickým místům: katecheze ve farnosti, náboženská výchova v rodině, církevní práce s mládeží a výuka náboženství ve škole.³²

2.2 Současná katechetická metodologie

„Církev vždy pokládala katechezi za jednu z prvořadých povinností, protože zmrtvýchvstalý Kristus, dřív, než se vrátil k Otci, dal apoštolům poslední příkaz, aby učili všechny národy zachovávat všechno, co jim přikázal. Tak jim svěřil poslání a moc, aby zvěstovali lidem, co slyšeli a viděli, na co se dívali a čeho se vlastníma rukama dotýkali: Slovo života. Současně jim svěřil poslání a moc autenticky vysvětlovat to, co je Pán učil, to znamená jeho slova, skutky, zázraky, přikázání. Dal jim Ducha Svatého, aby toto poslání splnili.“³³

³¹ BARTHOLOMÄUS, W. *Einführung in die Religionspädagogik*, s. 103.

³² Zde se již odděluje tradiční katechetika spojená s katechezí od školní výuky náboženství. Zatímco např. Hollanderova *Katechetika*, vydaná v Římě v roce 1971, udává: „Zjevená pravda, i když je to tajemství a život, přece tvoří vlastní nauku a výuku. Obsahuje soubor pravd, jež se předkládají k věření a jež je tedy třeba poznat. Křesťanská nauka, i když je úvodem ke křesťanskému životu, je na prvním místě předmětem poznání, tedy i předmětem vyučování. A právě toto vyučování nazýváme katechezí.“ Hollander tedy ještě katechetiku a výuku náboženství ve škole neodděluje. Srov. HOLLANDER, H. *Katechetika*, s. 11.

³³ Srov. JAN PAVEL II, CT. 7.

2.2.1 Přístupy k organizaci katechetické činnosti³⁴

Současné směrnice pro pastorační službu biskupů v *Apostolorum successores* uvádí: „Hlavním úkolem biskupa kromě kázání je podporovat aktivní a účinnou katechezi. Tím, kdo nese odpovědnost za organizaci diecézní katecheze podle zásad a norem stanovených Apoštolským stolcem, je jedině biskup. Ten bude dbát na to, aby se rozmanité způsoby katecheze přizpůsobily potřebám věřících.“³⁵

Současné způsoby organizace:

Organizace systematické katecheze pro každou životní etapu

Organizace katecheze podle místa a společenství života

Organizace katecheze podle liturgického roku

Organizace katecheze jako odpověď na žádost o svátosti

Biskup má katechetickou činnost zasadit do pastoračního plánu své diecéze, ať už zvolí jakékoliv řešení, jak organizovat katechezi – podle životních etap, podle místa, v úzké vazbě na liturgický rok nebo jako odpověď na žádost o svátosti, má za úkol dohlédnout na to, aby každý měl při této katechezi přístup k celému obsahu víry a aby tato katecheze byla systematická a ucelená.³⁶

2.2.2 Základní rozdělení modelů katecheze

V současné katechetické metodologii se uplatňují zejména tyto modely: vysvětlující model, model formálních stupňů, kerygmatický model, antropologický model a antropologicko-kerygmatický model.

2.2.3 Základní didaktické principy

Hlavními didaktickými principy jsou principy přiměřenosti, uvědomělosti, postupnosti, soustavnosti, cílevědomosti, aktivity, názornosti, princip spojení teorie s praxí, individuálního přístupu k žákům, zpětné vazby, vědeckosti a princip komplexního působení na žáka.

Tato soustava didaktických principů má univerzální platnost ve všech vzdělávacích systémech. Didaktických principů je však definováno ještě více.

³⁴ *O směřování katecheze v dnešní době*, s. 65 – 86.

³⁵ Kongregace pro biskupy *Apostolorum successores*: direktář pro pastorační službu biskupů, s. 128.

³⁶ *O směřování katecheze v dnešní době*, s. 87.

3 Augustinovy katechetické metody³⁷

3.1 Přístup k organizaci katechetické činnosti

Augustin se svým komplexním přístupem ke každé činnosti i jako biskup vede také osobně katechezi nových konvertitů a čekatelů křtu. Nebylo to pravidelné vyučování, ale když čekatel přišel, musel být katecheta vždy k dispozici, což znamenalo odejít ihned od rozdělané práce a jít „učit“. Katecheze se konala ve vestibulu kostela, kde mohli posluchači dokonce i sedět, což nebyvalo zvykem.³⁸

Také jeho korespondence svědčí i o duchovním vedení řady dalších křesťanů i hledajících nekřesťanů. Výjimkou v jeho pastorační službě není ani soukromé vyučování náboženství.³⁹ Současně pochopitelně píše i katechetické spisy pro pastorači. Především na základě rozboru těchto katechetických spisů bude charakterizována jeho katechetická metodologie. Nejprve uvádím stručný obsah jednotlivých spisů.

3.1.1 O náboženském vyučování katechumenů

Dílo sepsané kolem roku 400 na prosbu jáhna Deogracia. Jedná se o katechezi pro kandidáty křtu. „Žádal jsi mě, bratře Deogracie, abych ti napsal něco o náboženském vyučování katechumenů. Jakým způsobem by se měly co nejlépe sdělit ty pravdy, které jsou pro víru křesťanů základní, odkud se má s výkladem začít, kam až v něm jít.“⁴⁰ Současně je v díle dobře patrné, že Augustin sám vnímal potřebu rané církve vytvořit pro přípravu čekatelů křtu jakýsi didaktický spis, který by byl pomocí pro jejich vyučující. „...aby to, co se usilovně snaží konat, mohli dělat snadno a bez překážek.“⁴¹

První část se zabývá katechetickou didaktikou. Mluví o nutnosti přizpůsobit výklad rozumové vyspělosti katechumenů a o nutném spojení nauky s praktickou morální aplikací. Uvádí i postřehy ke způsobu výkladu. Výklad je podle něj úplný tehdy, když se s katechezí začne od slov Písma,... ostatní věci by se pak měly jen rychle a zběžně

³⁷ FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*, s. 9 – 10.

³⁸ MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats und der Katechese ...: De catechizandis rudibus Augustin*, s. 271.

³⁹ MARROU, H. *Svatý Augustin*, s. 31.

⁴⁰ Srov. AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 12.

⁴¹ Tamtéž.

připomenout.⁴² „Tak vyniknou ty podstatné a ten, koho chceme výkladem povzbudit, k nim nebude přistupovat unavený, a paměť toho, koho máme výkladem nauky poučovat, se nebude přetěžovat.“⁴³

Opakovaně zdůrazňuje cíl katecheze: „Výklad má směřovat k víře, naději a lásce“. „Celé Písmo směřuje k lásce“, „Vlastním cílem poučování je láska.“⁴⁴

Poukazuje rovněž na nebezpečnost bludů. „Teď je jistě třeba poučit a posílit lidskou slabost proti pokušením a pohoršením zvenčí či zevnitř církve. Navenek proti pohanům, židům a heretikům, uvnitř proti plevám v Pánově stodole.“ V souvislosti s touto skutečností doporučuje současně poukázat: „že to bylo předpověděno, a jak užitečná jsou pokušení pro výchovu věřících a jaký lék je dán v příkladu trpělivosti Boží, když se Bůh rozhodl ponechávat takové věci až na konec věků“.⁴⁵

Druhá část se týká psychologie vyučujícího i vyučovaného. Zdůrazňuje potřebu pedagogického optimismu i celkově radostné atmosféry katecheze. „Nejdříve ti ještě musím říct, jak si osvojit radostnou mysl“.⁴⁶ Podrobně uvádí situace, které často bývají pro katechety příčinou „rozmrzlosti a sklíčenosti“. V závěru shrnuje: „Jestli některá z tolika příčin zakryje mrakem jasnost naší mysli, je třeba hledat u Boha pomoc, abychom uvolnili napětí a v zápalu ducha se radovali a v klidu se těšili z dobrého díla.“ „Vždyť radostného dárce miluje Bůh (2Kor 9,7)“⁴⁷. „Není třeba se znepokojoval nad účinkem výkladu, omyly a chyby stačí přiznat a napravit“⁴⁸. „Vnímavost a přizpůsobení se posluchačům působí novou radost ze známých věcí“.⁴⁹

Nezapomíná ani na důležitost přistupovat k různým posluchačům podle jejich úrovně vzdělání. Doporučuje k nechápavým mluvit méně o Bohu a více o nich s Bohem, u lidí vzdělaných klade důraz na pokoru – katechety i katechumena. „Takovému katechumenovi je třeba během schůzek toto vše předložit k úvaze s jistou zdrženlivostí a šetrností. ...Uplatňujeme autoritu učitele jen natolik, nakolik – jak se domníváme - to už dovoluje jeho pokora, která jej k nám přivedla“. „Těmto lidem

⁴² Srov. AUGUSTINUS, A. O náboženském vyučování katechumenů, s. 15.

⁴³ Tamtéž, s. 15.

⁴⁴ Tamtéž, s. 15. a 18.

⁴⁵ Tamtéž, s. 21-22.

⁴⁶ Tamtéž, s. 26.

⁴⁷ Tamtéž, s. 27.

⁴⁸ Tamtéž, s. 28.

⁴⁹ Tamtéž, s. 30.

musíme ukázat mnohem důkladněji než těm nevzdělaným, že je třeba pamatovat na to, aby si osvojili křesťanskou pokoru“.⁵⁰

Ne bez určité dávky laskavého humoru neopomene Augustin ani poukázat na aktuální psychický i fyzický stav posluchačů i katechety, které rovněž mají vliv na účinnost katecheze. Je nutno mít i tyto skutečnosti na mysli a správně k nim přistupovat. „Často se stává, že ten, kdo zpočátku ochotně naslouchal, unaven posloucháním nebo stáním otvírá ústa, ale nikoliv k pochvale, ale k zívání.“- a doporučuje „zaujmout jeho mysl buď nějakým slušným vtípem, nebo vyprávěním o něčem podivuhodném a překvapivém, nebo dokonce i vzbuzujícím bolest a pláč“. Chválí „praktické opatření v některých zámořských kostelích,“ kde „biskupové vsedě promlouvají k lidu, ale pořizují sedadla i pro lid, aby někdo slabší vyčerpaný stáním nebyl odrazen od nejspasitelnějšího úmyslu, nebo aby nebyl nucen odejít“⁵¹.

Nechat stát posluchače při katechezi, je-li jich malý počet, je dle Augustina „na pováženou“. Ve větší skupině, pokud katechumeni stojí, doporučuje při únavě některého z nich nejen „nabídnout sedadlo, nebo mu dokonce sezení vnutit a povědět něco pro osvěžení,“ ale i výklad urychlit a slíbit blízké ukončení a slib dodržet.⁵²

Třetí část tvoří dva příklady náboženského výkladu pro kandidáty, jeden obsáhlejší, druhý stručnější. Oba jsou hojně protkány příklady ze Starého i Nového zákona a ze života církve.

První je příkladem výkladu pro prostého křesťana. Nejprve tu uvádí důvody, které vedou k přijetí víry, a rozebírá pravý cíl křesťanské víry. Poté uvádí jednotlivá témata, která by měla katecheze obsahovat: Stvoření, hřích, Hospodinovo vedení izraelského národa, vtělení Krista a jeho hlásání evangelia, seslání Ducha sv., život prvotní církve, víra ve vzkříšení těla a život věčný, vytrvalost v pokušení, v závěru zdůrazňuje potřebu společenství, ale současně nezapomínat naději vkládat v Boha. Tato katecheze končí kapitolkou obsahující informace k přijetí katechumena do společenství, poučení o svátostech a Písmu.⁵³

Pro situace, „kdy je třeba si při výkladu pospíšet“, doporučuje uspořádat katechezi jiným způsobem, podle těchto kapitol: Skrze Adama vstoupil do světa hřích, skrze

⁵⁰ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 24 - 25.

⁵¹ Tamtéž, s. 32.

⁵² Tamtéž, s. 33.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 37 - 58.

Krista milost, Předpovědi vykoupení a jejich naplnění v Kristu, Věci očekávané ve víře, Vytrvalost v pokušení a následování dobra.⁵⁴

3.1.2 Kázání ke katechumenům „O Vyznání víry“

Autorství je sporné, najdeme zde krátké objasnění jednotlivých článků Kréda s cílem hlouběji se vnořit do jejich obsahu a tajemství. Jednotlivé články jsou uvozovány články víry: „Věřím v Boha, otce všemohoucího, Trpěl pod Pontským Pilátem, Sedí po pravici Otce“, nebo texty z Písma: ”Víra v srdci vede ke spravedlnosti, vyznání ústy pak ke spáse (Řím 10, 10), Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům (Mt 6,24), Co koná Otec, koná stejně Syn (Jan 5, 19), Slyšeli jste o Jobově trpělivosti, viděli jste Pánův konec (Jak 5,11)”. Někdy bývá katecheze uvozena i krátkými otázkami: Co mám říct o jeho kříži? Co mám uvést? Proč poníženo? A proč povzneseno? A jaká je odměna?

Celý spis charakterizuje prostota až lapidárnost formulací, jednoduchá stavba vět a celková stručnost. Autorovi jde zjevně především o to, aby se posluchač nemusel zastavovat u formy a tím snáze do jeho srdce pronikl obsah.

“Jeho sklonění se k člověku je tedy v tomto. Narodil se z Ducha sv. a z Panny Marie. I ono poníženo lidské narození bylo povzneseno.

Proč poníženo?

Protože se narodil jako člověk mezi lidmi.

A proč povzneseno?

Protože se narodil z panny. Panna počala, panna porodila a pannou zůstala i po porodu.

Co je tu dál?

Trpěl pod Pontským Pilátem.”⁵⁵

Podrobněji je rozveden pouze obraz trpícího Joba v souvislosti s článkem o umučení Páně, který začíná otázkou právě odcitovaného úryvku. Nejprve následuje ještě několik krátkých otázek: Kdo? (trpěl). Jakým způsobem? Za koho? Augustin tuto krátkou sérii otázek a odpovědí uzavírá: „Čím se odplatím Hospodinu za všechno, co mi prokázal?“ (Žl 116,12)

Poté se katecheze krátce vrací k otázce zrození Syna a následuje podrobný rozbor Jobovy zkoušky a utrpení a srovnání jeho bolesti s obětí s Kristovou obětí. Celá část je

⁵⁴ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 59 - 62.

⁵⁵ AUGUSTINUS, A. *Kázání ke katechumenům o Vyznání víry*, s. 68.

shrnutá slovy: „Známe Jobovu trpělivost, známe také konec Páně“. Měj proto trpělivost, abys vstal a neumíral, to znamená, abys neumíral navždy – jako Kristus. Vždyť čteme toto: “Kristus vzkříšený z mrtvých už neumírá.“⁵⁶

Následují opět krátce představené další články víry a celý spis je s posledním článkem víry, Věřím v život věčný, ukončen slovy: „Ať vás Bůh znovuzrodí, ať vás uchová a střeží! Bůh, který je sám věčný život, ať vás přivede k sobě Amen.“⁵⁷

3.1.3 Vavřincova příručka o víře, naději a lásce

Adresátem tohoto pojednání je už pokřtěný Vavřinec. Příručka obsahuje poučení, v co má člověk věřit (prohloubený výklad pravd víry a jejich obrana před bludy), v co doufat (výklad modlitby Páně) a co milovat (výklad přikázání).

Augustin v úvodu chválí Vavřincovu vzdělanost a přeje mu dar pravé moudrosti. Moudrostí člověka je podle Augustina úcta, především úcta k Bohu - theosebeia. Bůh se má uctívat vírou, nadějí a láskou. Víra je obsažena ve Vyznání víry, naděje a láska v modlitbě Páně.

Počátkem úcty je tedy víra a základem víry je Kristus: „Nikdo totiž nemůže položit jiný základ než ten, který už je položen, a to je Ježíš Kristus.“⁵⁸

K obhajobě víry nestačí příručka, je nutné mnohem náročnější a obsažnější vědění. Dospět k němu vyžaduje tedy nikoli mít v ruce stručnou příručku, ale zapálit srdce velkou horlivostí.

V následující úvaze rozpracovává vztah mezi vírou, nadějí a láskou. Víra věří, naděje a láska se modlí. Ale první dvě nemohou být bez víry a tak se modlí i víra. Společně s apoštolem Pavlem schvaluje a doporučuje víru, která se projevuje láskou a která ovšem nemůže být bez naděje.⁵⁹

V náboženském ohledu tedy při odpovědi na otázku v co věřit není nutné prohledávat přírodu a zkoumat podstatu věcí jako fyzikové. Křesťanům stačí věřit, že příčina stvořených věcí není nic než dobrota stvořitele,⁶⁰ je ale potřeba poznávat příčiny

⁵⁶ Srov. AUGUSTINUS, A. *Kázání ke katechumenům o Vyznání víry*, s. 73 – 74.

⁵⁷ Tamtéž, s. 77.

⁵⁸ AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*, s. 81.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 83 – 84.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 84.

věcí dobrých a zlých. Je pochopitelné, že člověk se může mýlit, ale je nutné rozlišovat, že nevědomost není vždy na škodu, zatímco klam ano.⁶¹

A v následujících úvahách předestírá některé etické otázky týkající se lži, omylu a hříchu. Je zastáncem toho, že každá lež je hříchem, protože lež znamená rozpor mezi srdcem a ústy, ale je nutno rovněž rozvážit, „...s jakým úmyslem a o jakých věcech se lže“. Nepovažuje však toto téma pro katechetický spis za natolik podstatné, aby ho hlouběji rozebíral, a odkazuje čtenáře na to, že „zde narážíme na velmi nesnadnou a mimořádně spletitou otázku, o níž jsem sepsal velkou knihu, protože mne tísnila nutnost odpovědět na otázku, zda k povinnostem spravedlivého člověka patří občas lhát.“⁶²

Zatímco omylům se nelze vyhnout a existují i omyly, které neohrožují spásu, úmyslná lež je vždy hříchem. Poté poukazuje na následky hříchu, tresty za hřích a dědičnost hříchu.

„A tak skrze jednoho člověka přišel do světa hřích a skrze hřích smrt, a ta přešla na všechny lidi, protože v něm všichni zhřešili“ (Řím 5,12) Světem apoštol na tomto místě myslí všechnen lidský rod.⁶³

Člověk se sice nemůže napravit úkonem svobodné vůle, ale Boží milost předchází i následuje dobrou vůli člověka, „neboť je to Bůh, který ve vás působí, že chcete i činíte, co se mu líbí. (Flp 2,13)“⁶⁴ Následuje katecheze o Kristově vtělení a dvojí přirozenosti, v jejímž závěru Augustin cituje slova sv. Pavla: „Toho, který nepoznal hřích, kvůli nám učinil hříchem, abychom v něm dosáhli Boží spravedlnosti (...) neříká: Ten, který nepoznal hřích, pro nás hřích učinil; jakoby pro nás Kristus sám hřešil; říká naopak: Toho, který nepoznal hřích, to jest Krista, kvůli nám učinil hříchem Bůh, s nímž se máme usmířit; to znamená, učinil jej obětí za hříchy, abychom skrze ni mohli dojít usmíření.“⁶⁵

⁶¹ Srov. AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*, s. 88 – 89.

⁶² Srov. tamtéž, s. 90.

⁶³ Tamtéž, s. 96.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 99.

⁶⁵ Tamtéž, s. 106.

Následující kapitoly věnuje křtu, odpuštění hříchů a upozorňuje na skutečnost, že mimo církev není odpuštění. Protože „jedině ona přijala záruku Ducha svatého, bez nějž se žádné hříchy neodpouštějí.“⁶⁶

Ačkoliv označuje Augustin víru za základ křesťanství, nyní upozorňuje také na to, aby se nezapomínalo, že víra bez lásky a skutků nepřináší spásu. Zdůrazňuje důležitost pokání, skutky milosrdenství a darování almužen chudým. Augustinovu hlubokou znalost lidského srdce potvrzuje krátký dovětek k tomuto tématu, totiž, že největším darem je odpuštění.

Dále zpracovává téma závažnosti hříchu. Augustin připouští, že některé hříchy jsou lehké, jiné těžké, ale to musí zvážit úsudek nikoli lidský, ale Boží.⁶⁷ Současně je nutné mít na zřeteli, že zvykem se otupuje svědomí.

V souvislosti s nadějí na vzkříšení mrtvých nevynechává ani otázku vzkříšení nenarozených. Zmiňuje, že „nikdo se neodvází popřít, jakkoli se to neodvází tvrdit, že vzkříšením bude doplněno, co se tvaru nedostávalo, a že tedy nebude chybět dokonalost, která by přišla až časem“.⁶⁸ Podrobněji zpracovává některé otázky vzkříšení těla, svrchovanost boží vůle i jak rozumět výroku, že Bůh chce spasit všechny lidi. A v závěru kapitoly o naději se podrobně věnuje modlitbě Páně.

Hned v úvodu části věnované lásce zdůrazňuje, že víra a naděje musí být završeny láskou. Doplnuje výklad jednotlivých přikázání a současně stále zdůrazňuje, že i cíl jednotlivých přikázání je v lásce. „Cílem našeho učení je láska z čistého srdce, z dobrého svědomí a z upřímné víry.“ (1 Tim 1,5)⁶⁹

3.1.4 O křesťanském boji

V době postupného rozkladu římské civilizace se křesťané museli připravit na to, že je tato situace postaví před mnoho obtížných morálních otázek, které budou muset řešit proti většinovému názoru. Současně se dostávali do popředí i různé hereze. Proto v tomto spise datovaném kolem roku 396 sv. Augustin vyzbrojuje ty, kteří přijali „meč Ducha“ ve svátosti biřmování k boji. Současně utvrzuje jejich víru podle jednotlivých článků Kréda.

⁶⁶ Srov. AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*, s. 118.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 126.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 130.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 150.

V úvodu ozřejmuje, že ti, kteří přijali víru v Krista, nutně podstupují zápas. Zápas vůči mocnostem zla - proti knížeti tohoto světa: „Knížetem tohoto světa je ďábel, a to proto, že je Pánem těch, kdo milují časná dobra v tomto viditelném světě, ne proto, že by byl Pánem tohoto světa“.⁷⁰ Augustin současně ukazuje, že vítězství v tomto zápase je pochopitelně v přirozeném řádu nad lidské síly, ale dodává: Sám Pán, nesoucí už triumfující lidskou přirozenost, řekl: „Vězte, že já jsem přemohl svět“ (Jan 16,33)⁷¹

V tomto křesťanském boji je dobré mít na zřeteli slova sv. Pavla: „Nevedeme zápas proti tělu a krvi, ale proti knížatům a mocnostem tohoto světa, které řídí tyto temnoty, proti duchům ničemnosti na nebi“ (Ef 6,12). Jedná se tedy o zápas o to těžší, že probíhá v nitru člověka a vůči neviditelnému nepříteli.⁷² Augustin se domnívá, že „kořenem všeho zla je žádostivost, která je také neviditelná. A když neviditelné žádosti po věcech časných přemáháme uvnitř v sobě, přemůžeme i toho, který prostřednictvím oněch žádostí v člověku kraluje“.⁷³ Pak budou i o nás platit slova apoštola: „Kdysi jste byli temnotami, ale teď jste světlem v Pánu.“ (Ef 5,8)⁷⁴

Těmito slovy otvírá i další téma katecheze: boj s temnotami bludů: Nejprve stručně popisuje jádro manichejské hereze i důvody, které vedou k jejímu šíření. „Kdo by nepochopil, že je to rouhavé? Vždyť tvrdí, že všemohoucí Bůh byl v nouzi přinucen, aby vydal dobrou a nevinnou část sebe sama do takové propasti neštěstí a takového poskvrnění nečistotou, že není s to ji celou vysvobodit, a část, kterou nemohl vysvobodit, nechal spoutat věčnými pouty... Kdo by tohle nezatracoval? Kdo by nechápal, že je to bezbožné a hanebné?“⁷⁵

Zcela současný je Augustinův postřeh k roli vzdělání jako obraně proti manipulaci a stádovosti, který zde předkládá v souvislosti (nejen) s manichejskou herezí: „Oni vybírají úryvky z Písma, kterým prostí lidé nerozumějí, a jimi ty nezkušené duše klamou otázkou odkud je zlo. ... Manichejci kladou otázky s úmyslem klamat, a člověka nerozumějícího božským Písmům se ptají, kde se na nebi vzali ti, kdo „řídí temnoty“. Když nebude umět odpovědět, svedou ho pomocí zvědavosti – každá

⁷⁰ AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*, s. 152.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 153.

⁷² Srov. tamtéž, s. 153.

⁷³ Srov. tamtéž, s. 153.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 154.

⁷⁵ Tamtéž, s. 155.

nevzdělaná duše je přece zvědavá. Kdo se však dobře poučil o obecné víře a je chráněn hradbou dobrých mravů a opravdové zbožnosti, ten jim odpoví i tehdy, když jejich herezi nezná.“⁷⁶

Následující kapitoly tohoto spisu uvozuje slovy apoštola Pavla: Nebojuji tak, jako bych bil do vzduchu, ale držím své tělo na uzdě a dělám z něho služebníka, aby se snad nestalo, že bych kázal druhým, a sám byl přitom zavržen.(1 Kor 9,26-27)⁷⁷

Upozorňuje na to, že nás nesmí znepokojovat „že spravedliví, co se týče těla, jež nosí, snášejí v tomto životě mnoho obtíží a nesnází“. A doporučuje: „Dělejme ze svého těla služebníka. Ale aby se snad někdo neptal, jak můžeme své tělo podříditi službě (...) lze to snadno pochopit i uskutečnit, když se nejprve sami podřídíme Bohu dobrou vůlí a čistou láskou.“⁷⁸

V druhé části spisu utvrzuje víru těch, kteří přijali „meč Ducha“ podle jednotlivých článků Kréda. Poukazuje na to, jak podstatná pro křesťanský zápas je víra ve Všemohoucího Otce. Je dobré mít stále na zřeteli, že „všechno podléhá zákonům božské přirozenosti.“ Tak jak Bůh živí ptactvo nebeské a obléká polní lilie, i vaše vlasy jsou spočítány“.⁷⁹

Od Boha Otce přechází katecheze k Synu: na úvodní kapitolu "Bůh se v Kristu slitoval nad naší slabostí" navazuje Augustin úvahami nad uzdravující mocí vtělení a rozpracovává též příčiny, proč někteří Krista přijímají a jiní odmítají.⁸⁰ Podrobně se věnuje bludům proti víře v Trojici. Obhajuje víru v Trojjediného proti ariánům, modalistům, semiariánům a pneumatomachům. Podrobně zpracovává i kristologická témata a vyvrací učení apolinaristů.

V kapitole o seslání Ducha sv. se ostře staví proti manichejcům a donatistům. „Neposlouchejme ani ty, kteří říkají, že Duch svatý, kterého Pán v evangeliu slíbil učedníkům, přišel v apoštola Pavlovi nebo v Montanovi a Priscille nebo v nějakém tom Máním či Manicheovi (jak říkají Manichejci). Ti lidé jsou totiž buď tak zaslepeni, že nechápou jasnou nauku v Písmech, nebo natolik nedbají o svou spásu, že Písma vůbec nečtou. Kdyby je totiž četli, kdo by nerozuměl, když i v evangeliu je psáno, že po

⁷⁶ AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*, s. 155.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 156.

⁷⁸ Tamtéž, s. 156 - 7.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 158.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 159 - 162.

zmrtvýchvstání Pán řekl: Sesílám na vás, co slíbil můj Otec. Vy zůstaňte zde ve městě, dokud se neodějete v moc z výsosti...?⁸¹

V člancích o katolicitě církve současně upozorňuje na hereze v učení donatistů a luciferiánů. „Neposlouchejme ani ty, kteří popírají, že svatá církev, jediná, obecná, je rozšířena po světě, ale domnívají se, že je při síle jen v Africe, to znamená jen v hnutí Donatově.⁸² Neposlouchejme ani ty, kteří se oddělili od jednoty (i když nikoho nekřtí opakovaně) a chtějí, aby se jim říkalo raději luciferiáni než katolíci.“⁸³

Těmto přívržencům Lucifera z Cagliari říká: „Ne bezdůvodně představuje postavu obecné, katolické církve mezi ostatními apoštoly Petr.“⁸⁴ „Vždyť vidíme, že Petr, představující postavu církve, dostal odpuštění i tehdy, když znejistěl na moři, když byl veden tělem a odrazoval Pána od utrpení, i když uťal služebníkovi mečem ucho, (...) i když se později dopustil pověřivého přetvařování. Polepšil se, upevnil a došel až ke slávě umučení jako Pán.“⁸⁵ „Obecná, katolická církev má tedy svým dětem, které se napravily a upevnily ve zbožnosti, s láskou odpouštět.“⁸⁶

Moc církve odpouštět hříchy podtrhuje i v následující kapitole a obhájí „moc klíčů“ proti novaciánům.⁸⁷

Varuje před popíráním tělesného vzkříšení u gnostiků a manichejců a opět slovy Písma utvrzuje posluchače ve víře a naději ve vzkříšení těla a věčný život v nebeském království. „Toto tělo porušitelné musí na sebe vzít neporušenost a toto smrtelné nesmrtelnost.“ (1 Kor 15,53) „Nebudou se ani vdávat ani ženit ale budou jako Boží andělé.“ (Mt 22,30)⁸⁸

V závěrečných slovech povzbuzuje k lásce k Bohu, která roste čistou vírou. „Vždyť dokonalá láska v sobě nemá ani žádostivost tohoto světa, ani strach tohoto světa – to znamená: ani žádostivost, aby získala časný majetek, ani strach ze ztráty časného majetku. Těmito dvěma branami vchází nepřítel a kraluje. Máme ho zahnat nejprve

⁸¹ AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*, s. 171.

⁸² Tamtéž, s. 171.

⁸³ Tamtéž, s. 173.

⁸⁴ Tamtéž, s. 174.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 174.

⁸⁶ Tamtéž, s. 174.

⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 174.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 175.

bázní Boží a potom láskou. ... (protože pravdu lze vidět jen srdcem, tímto vnitřním „okem“: Blahoslavení čistého srdce, neboť oni budou vidět Boha) (Mt 5,8).⁸⁹

Spis o křesťanském boji uzavírá Augustin odkazem na slova sv. Pavla: „Tak budeme zakořenění a upevnění v lásce, a budeme schopni pochopit se všemi svatými, jaká je šířka a délka a výška a hloubka, a dosáhnout znalosti všechno převyšující Kristovy lásky, abychom nabyli veškeré plnosti Boží a po těchto zápasech s neviditelným soupeřem si zasloužili věnec vítězství.“⁹⁰

3.2 Augustinovy katechetické principy

Jako princip uznává Augustin pouze lásku ve trojím vztahu. Boží láska tj. smilování – ve spojení s láskou katechety k posluchači tak, aby v jeho „srdci zahořel plamen dvojí lásky“. Červenou nití vyprávění musí být Boží láska a Kristus musí být centrem.⁹¹ Přesto lze pochopitelně v Augustinově katechezi vysledovat i didaktické principy v dnešním pojetí.

3.2.1 Princip vědeckosti

Ačkoliv důraz na vědecký přístup je někdy považován za požadavek objevující se až v novověku, Augustin se svou láskou k pravdě a jako myslitel své doby si byl dobře vědom, jak důležitý je v pastoraci tento přístup. Ve svých radách spolubratru Deograciovi např. uvádí: „Není možno pominout případ, kdy k tobě přijde na katechezi někdo vzdělaný ve svobodných vědách. Takoví lidé jsou totiž zvyklí všechno pečlivě prozkoumat, a hnutí své mysli, s kým jen mohou, sdílet a probírat.“⁹² A následují další praktické rady jak postupovat při jejich katechezi. Vzhledem k tehdejšímu stavu vědeckého bádání lze princip vědeckosti nepochybně vysledovat také v jeho historické metodě: „Základním znakem katechetické metody sv. Augustina je historický výklad. A právě tato jeho metodologie, kdy systematickou metodu využívá především při katechezích pokročilejších (Vavřincova příručka o víře, naději a lásce, O křesťanském boji), zatímco v počátečním uvedení do víry (O náboženském vyučování katechumenů)

⁸⁹ AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*, s. 175 – 176.

⁹⁰ Tamtéž, s. 176.

⁹¹ MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats und der Katechese...: De catechizandis rudibus Augustin*, s. 261.

⁹² AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 23.

používá metodu historickou – vývojovou je didaktický přístup, který přibližuje Augustina dnešní době jako postavu stále aktuální.“⁹³

Augustin se snaží dát svým katechezím formu vyprávění o cestách lidstva a jeho svazku s Bohem: Stvoření člověka. Předobrazy záchrany. Pět věků starozákonních a šestý věk novozákonní. Vtělení Krista a jeho pozemský život. Nanebevstoupení a seslání Ducha svatého. Prvotní církve.⁹⁴ Na konkrétních historických osobách a událostech ukazuje podivuhodné úradky Boží prozřetelnosti, směřující k vykoupení a spáse celého lidského rodu. Posluchači procházejí historickým během událostí, stávají se svědky stále zřetelněji se zjevující mesiášské ideje, poznávají a stále více milují Ježíše Krista: „úhelný kámen Starého i Nového zákona“, „...vždyť to vše mluví o Kristu a celé Písmo vyzývá k lásce“⁹⁵ „...služme Bohu dobrovolně a s čistou láskou“.⁹⁶

Nevyhýbá se ani otázce o počátku lidského života, je si současně vědom omezenosti lidského poznání, ale upozorňuje i na nebezpečí omlouvat nedostatečností lidského poznání zjevné nepravosti. „V souvislosti s tím se nejučenější muži sice mohou velmi úzkostlivě ptát a přít, ale netuším, zda ta otázka může být člověkem zodpovězena: totiž kdy člověk v lůně začíná žít; zda je nějaký život, třeba skrytý, jenž se ještě pohyby žijícího tvora neprojevuje. Popírat o plodech, které se mrtvé po částech z lůna těhotných žen vyřezávají a vyndávají proto, aby nezahynuly i matky, kdyby tam byly ponechány, tedy popírat o nich, že předtím byly živé, to je, zdá se, nesmírná nestydatost.“⁹⁷

Rovněž nastiňuje náročné teologické otázky: Soupodstatnost tří božských osob (OKB XIV – XVI)⁹⁸, Božství a lidství Ježíše Krista, (OKB XVII – XXV)⁹⁹. Eschatologické otázky (VP 109 – 113),¹⁰⁰ Svrchovanost Boží vůle (VP 95 – 97),¹⁰¹ Nauku o milosti (VP 32 – 37).¹⁰²

⁹³ FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*, s. 5.

⁹⁴ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 41 – 52.

⁹⁵ Tamtéž, s. 18.

⁹⁶ AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*, s. 156.

⁹⁷ AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*, s. 130.

⁹⁸ AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*, 163 – 164.

⁹⁹ Tamtéž, 164 – 169.

¹⁰⁰ AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*, s. 144 – 146.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 134 – 136.

¹⁰² Tamtéž, s. 99 – 104.

3.2.2 Princip ucelenosti

Historický přístup současně pojímá sv. Augustin velice široce, zapojuje do něj i současné události. Výslovně žádá, aby výklad náboženství vedl až k přítomnosti: „Výklad je úplný tehdy, když se s katechezí začne od slov Písma. Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi a pokračuje se až po současnou dobu církve“.¹⁰³ Rozvíjí obrazně, živě, často dramaticky historický sled událostí a zároveň v jeho posloupnosti uspořádává myšlenkové obsahy křesťanské nauky. Přitom stále směřuje k celostnímu pojetí nauky života, k nerozdílnému spojení morálky a mystiky. Dalším znakem metody sv. Augustina je tedy také ucelenost. Katecheta vypráví dějiny od stvoření světa až po současnost - nemá vybírat právě jen jednu epochu (etapu) – má obsáhnout vše, ne však převyprávět celé dějiny, ale z každé epochy vybrat několik obrazů = příklady. Vybrat příklad a ten do hloubky ukázat. Důležité je zachovávat souvislost vyprávění, aby si katechumen dokázal vše pospojovat. Má být jasná podstata a účel událostí – nemají se probírat těžké spekulace (partie).¹⁰⁴

Současná didaktika by tento princip charakterizovala jako komplexní působení na žáka (princip výchovnosti vyučování, princip jednoty výchovy a vzdělávání).

3.2.3 Princip názornosti

Za neméně důležitou považuje Augustin také zásadu názornosti. Průběh výkladu má dát posluchačům zásobu živých příběhů, překladů, představ, které jsou nejlepším materiálem pro zobecnění a zpřítomňují názorným způsobem katechismové pravdy. Především děti a lidé intelektuálně nevybavení nemají pochopení pro systematicko-logické úvahy. Přemýšlí v obrazech, z nichž později eventuálně vyabstrahují obecné pojmy. I toto má zřejmě Augustin na mysli, když doporučuje katechetům, aby se z lásky snížili k myšlení poučovaných (např. kapitola: Rozmrzelost z důvodu nízké úrovně posluchačů)¹⁰⁵ a ukazuje na Kristův příklad: „sám sebe se zřekl, vzal na sebe přirozenost služebníka“ (Flp 2,6-8) a na příklad sv. Pavla, který se pro slabé stal slabým, aby získal slabé. (1 Kor 9,22).¹⁰⁶

¹⁰³ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 15.

¹⁰⁴ MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats und der Katechese...: „De catechizandis rudibus“ Augustin*, s. 262.

¹⁰⁵ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 27.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 27.

Potřebu názornosti zdůrazňuje i při nauce o svátostech. „O svátosti, kterou mají katechumeni přijmout, stačí těm chápavějším jenom říct, co znamená, s těmi omezenějšími je o tom třeba pojednat více slovy a pomocí podobenství, aby nepodceňovali to, co vidí navenek.“¹⁰⁷

3.2.4 Princip přiměřenosti

Tento přístup současně ukazuje, že Augustin v katechezích nezapomíná ani na princip přiměřenosti. Vyučování se mělo oživit - osvěžit vyprávěním veselé příhody, zvláště když byli katechumeni ustaraní nebo unavení, a vždy předem ohlásit předpokládaný konec katecheze.¹⁰⁸

Kromě již uvedených příkladů se s ním setkáváme také v dalších kapitolách O náboženském vyučování katechumenů: „Proto však ještě nemusíme odříkat z paměti celý Pentateuch (...) nebo vlastními slovy vypravovat a vysvětlovat všechno, co tyto knihy obsahují. Na to ostatně není čas a ani to není nutné: stačí obecné shrnutí. Ostatní věci by se pak měly jen rychle a zběžně připomenout a přidat k doplnění celku. A paměť toho, koho máme výkladem nauky poučovat, se nebude přetěžovat.“¹⁰⁹

Současně lze tento princip vysledovat i ve vzájemných proporcích historického a systematického výkladového prvku, který je dán úrovní těch, kterým jsou katecheze určeny. Čím nižší je stupeň věku a vzdělání posluchačů, tím větší prostor zaujímá živé vyprávění o lidech a událostech. Jak postupují výše, ustupuje vyprávění systematickému výkladu podle Vyznání víry. Ačkoliv ani v něm se neztrácí ze zřetele dějinný vývoj od stvoření až k posledním věcem člověka.¹¹⁰

3.2.5 Princip zpětné vazby

Z následujících Augustinových rad je zřejmé, že se vyučování skutečně nevěnoval pouze okrajově, ale důvěrně znal krásu i náročnost služby pedagoga: „Je nutné získat odezvu, k nechápavým mluvit méně o Bohu a více o nich s Bohem. Dále pak, jestli nás

¹⁰⁷ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*. s. 25.

¹⁰⁸ MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats und der Katechese...: „De catechizandis rudibus“ Augustin*, s. 272.

¹⁰⁹ FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*, s. 15.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 8.

znechucuje často opakovat běžné a dětem přiměřené pravdy, přizpůsobme se posluchačům v bratrské, otcovské a mateřské lásce, a pak se i nám, těsně spojeným s jejich srdcem, budou zdát tyto pravdy novými.“¹¹¹

3.2.6 Princip individuálního přístupu

Již výše bylo zmíněno, že v Augustinových katechezích nechybí ani zajímavé psychologické a didaktické postřehy. Například připomíná při „katechezi lidí vzdělaných“¹¹²: „Není možné pominout případ, kdy k tobě přijde na katechezi někdo vzdělaný. Takoví lidé jsou totiž zvyklí předem všechno pečlivě prozkoumat a hnutí své mysli chtějí s katechetou sdílet a probírat.“ S těmi lidmi je třeba jednat krátce: „ne je znechucovat opakováním toho, co už znají, ale přejít to umírněně stručnou poznámkou“ „Katechumenovi, který přistupuje do společenství křesťanského lidu nikoliv jako takříkajíc nevzdělaný prostáček, ale jako člověk zušlechtěný a vzdělaný knihami učenců, je třeba během schůzek toto vše předložit k úvaze s jistou zdrženlivostí a šetrností: abychom jej uchránili před chybami předpojatosti, uplatňujeme autoritu učitele jen natolik, nakolik – jak se domníváme – to už dovoluje jeho pokora, která jej k nám přivedla“.¹¹³ Obdobný entuziasmus a psychologický přístup najdeme i v dalších radách Deograciovi: „Vnímavost a přizpůsobení se posluchačům působí novou radost ze známých věcí“.¹¹⁴

3.2.7 Princip uvědomělosti

Augustin si je dobře vědom, že „někteří kněží a služebníci církve užívají barbarismů nebo chybných gramatických vazeb, nebo že pronášeným slovům nerozumějí či nerozlišují jejich různý význam. Uvědomuje si, že tato situace je nyní těžko odstranitelná, katechumenům, kteří jsou zběhlejší v rétorice a gramatice radí, že tuto situaci je možno využít k tomu, abychom si uvědomili, že „pro Boží sluch neexistuje jiná řeč než oddanost srdce“. Současně však svého spolubratra Deogracia upozorňuje, že chyby ve slovním projevu je třeba opravovat. „Aby lid mohl říkat Amen k tomu, čemu jasně rozuměl.“¹¹⁵

¹¹¹ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 30 – 31.

¹¹² Tamtéž, s. 23 – 24.

¹¹³ Tamtéž, s. 24.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 25.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 25.

3.2.8 Princip systematičnosti

Se systematickou metodou se setkáme především ve spise Vavřincova příručka o víře, naději a lásce. Zde Augustin postupuje v přísně logických krocích, seřazených ve složitých souvětích a rétorických výrazových prostředcích. (Například: VP 100). Nic se neděje proti Boží vůli (VP 101). Dobrá a zlá vůle se neměří shodou Boží vůlí, ale úmyslem (VP 102). Vůle Boží je nepřemožitelná a vždy spravedlivá (VP 103). Nikdo nebude spasen, aniž by jeho spásu chtěl Bůh (VP 104). Bůh řídí svou vůli k dobrému nakládání se zlými (VP 105). Původní svoboda, možnost nehřešit, byla nižší než definitivní svoboda: možnost hřešit.¹¹⁶ Současně je zde také dobře vypracovaná literární forma, která ovšem nepřevažuje nad obsahem.¹¹⁷ Deogracia v Náboženském vyučování katechumenů varuje také před opuštěním souvislosti výkladu a zaplétáním se do smyček obtížných debat. Svatý Augustin tedy rozvíjí obrazně, živě, často dramaticky historický sled událostí a zároveň v jeho posloupnosti uspořádává myšlenkové obsahy křesťanské nauky. Přitom stále směřuje k celostnímu pojetí nauky života, k nerozdílnému spojení morálky a mystiky.

3.2.9 Princip spojení teorie s praxí

Katechetickými spisy se vinou dva pevně provázané motivy: první představuje úzkou svázanost náboženství s životem, s morálním úsilím. Pro diakona Deogracia stručně charakterizuje cíl katechetického pojednání: jde o průpravu katechumena, aby se dokázal držet křesťanského života i vyznání. Křesťanské vyznání a život, to znamená pohled na svět a zároveň život podle něj, musí trvat v nerozlučném sepětí.

3.2.10 Princip cílevědomosti

Druhý motiv vede ke konečnému mystickému cíli křesťanského života. Je jím láska a společenství tvorstva s Tvůrcem v lásce.¹¹⁸ Katecheze začíná: žádá ručitel tj. přítel toho, kdo chce být pokřtěný – ručitele se ptají na stav duše toho, kdo chce být pokřtěn a na jeho pohnutky ke křtu. Katecheta při výuce má navázat na motivy katechumena tj. pokračovat v tom, co katechumen již zná. „Kdyby někdo uvedl nemorální, nečestné

¹¹⁶ AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*, s. 138 – 142.

¹¹⁷ FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*, s. 10.

¹¹⁸ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 15.

motiv, má katecheta s mírností a laskavostí představit pravý cíl křesťanského učení (u toho se ale nemá dlouho zdržovat).“¹¹⁹

V Písmu svatém, ve vyznání víry a rovněž v nauce sv. Augustina živené jak Písmem, tak tradicí, je patrná určitá dynamika výkladu soustředěně se rozvíjejícího kolem osob Trojice. Postupuje od Boha Otce – Stvořitele přes Syna - Vykupitele až k Duchu svatému – Posvětiteli. Posledním cílem vyznání i života křesťana je láska: „K této lásce, jako k cíli, který sis stanovil, se má vztahovat všechno, co říkáš, cokoliv vykládáš, vykládej tak, aby ten, ke komu mluvíš, nasloucháním došel k víře, vírou získal naději a maje naději miloval.“¹²⁰

„Co vyprávíš, vyprávěj tak, aby tím posluchač přišel k víře, skrze víru k naději a nadějí k lásce.“¹²¹

3.2.11 Boží princip – milost

Pochopitelně také v katechetických spisech čtenář poznává, že čte dílo autora, kterého nazýváme Doktor gratiae. (Nastínění nauky o milosti najdeme především ve Vavřincově příručce o víře, naději a lásce. Kapitoly: 32 – 40, 106 – 107). I v katechetických spisech Augustin rozpracovává témata: „Plnost milosti“, „Boží vůle“, „Boží plán s člověkem“ a „Svobodná lidská vůle“. Augustin velmi zřetelně trvá na tom, že milost Boží potřebují nejen záslužné skutky, ale i veškerá dobrá jednání: Člověk se pro milost nerozhoduje, ona jeho rozhodnutí předchází: Pokrok je dílem Božím.¹²² „Boží milost předchází i následuje dobrou vůli člověka.“ (VP 32)¹²³ „Nikdo nebude spasen, aniž by ho nechtěl spasit Bůh.“ (VP 103) „K zachování spravedlnosti nestačí vůle, je třeba milost.“ (VP 106)¹²⁴

¹¹⁹ MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats und der Katechese...*: „De catechizandis rudibus“ Augustin, s. 261.

¹²⁰ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 19.

¹²¹ MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats und der Katechese...*: „De catechizandis rudibus“ Augustin, s. 263.

¹²² AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 21.

¹²³ AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*, s. 99.

¹²⁴ Tamtéž, s. 142.

3.3 Augustinovy metody z pohledu současné pedagogiky

3.3.1 Aspekt didaktický

Metody slovní

A. Monologické metody – vyprávění, vysvětlování, výklad, homilie.

Základním znakem katechetické metody sv. Augustina je historický výklad. A právě tato jeho metodologie, kdy systematickou metodu využívá především při katechezích pokročilejších (Vavřincova příručka o víře, naději a lásce, O křesťanském boji), zatímco v počátečním uvedení do víry (O náboženském vyučování katechumenů) používá metodu historickou – vývojovou, je didaktický přístup, který přibližuje Augustina dnešní době jako postavu stále aktuální.¹²⁵

Augustin se snaží dát svým katechezím formu vyprávění o cestách lidstva a jeho svazku s Bohem: Stvoření člověka. Předobrazy záchrany. Pět věků starozákonních a šestý věk novozákonní. Vtělení Krista a jeho pozemský život. Nanebevstoupení a seslání Ducha svatého. Prvotní církev.¹²⁶ Na konkrétních historických osobách a událostech ukazuje podivuhodné úradky Boží prozřetelnosti, směřující k vykoupení a spáse celého lidského rodu. Posluchači procházejí historickým během událostí, stávají se svědky stále zřetelněji se zjevující mesiášské ideje, poznávají a stále více milují Ježíše Krista: „úhelný kámen Starého i Nového zákona“...“vždyť to vše mluví o Kristu a celé Písmo vyzývá k lásce“¹²⁷ „...služme Bohu dobrovolně a s čistou láskou“.¹²⁸ Míra zastoupení historického a systematického výkladového prvku je dána úrovní těch, kterým jsou katecheze určeny. Čím nižší je stupeň věku a vzdělání posluchačů, tím větší prostor zaujímá živé vyprávění o lidech a událostech. U starších posluchačů ustupuje vyprávění systematickému výkladu podle Vyznání víry.

B. Dialogické metody – rozhovor, dialog, diskuse

Tuto metodu najdeme v katechetických spisech především ve *Vavřincově příručce o víře naději a lásce*, ale ani další tři spisy se neomezují pouze na metodu monologickou. Viz rozbor jednotlivých spisů v kapitole 3.1.

¹²⁵ Srov. AUGUSTINUS, A. *Katechetické spisy*, s. 5.

¹²⁶ AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*, s. 41 – 52.

¹²⁷ Tamtéž, s. 18.

¹²⁸ AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*, s. 156.

Protože k Augustinovým výjimečným schopnostem nepochybně patřila i schopnost vést dialog, je povoláván k disputacím s bludaři a k vyřizování disciplinárních případů. Jedná se státními úřady, vyučuje konvertity nebo diskutuje o věroučných otázkách. Augustin tedy tuto metodu používá i v dalších svých spisech. Např. ve spisech proti skeptikům: *O učiteli* (jako partner dialogu vystupuje syn Adeodatus, zde je rozpracovaná psychologie učitele a žáka), *O pravém náboženství*, *O prospěchu věřících*, *Proti Faustovi*. Dále ve spisech proti donatistům: *O křtu proti donatistům* a *Proti gramatiku a donatistovi Cresconiovi*. A také ve spisech proti pelagiánům: *O zásluhách hříšníků, o odpuštění a o křtu dětí*, *Proti dvěma dopisům pelagiánů*, *Proti Juliánovi*, *O spáse a svobodné vůli*, *O pokárání a milosti*, *O predestinaci svatého*.

Metody práce s Písmem

Metody práce s Písmem lze sledovat ve všech katechetických spisech. Augustin své rady, doporučení a tvrzení neustále doprovází, jak už bylo uvedeno výše, citacemi z Písma. Kromě katechetických spisů ale tuto metodu můžeme najít i v dalších Augustinových dílech. Např: *Komentář ke knize Genesis podle smyslu Písma*, *Komentář ke knize Genesis proti manichejským*, *O křesťanském učení* – spis vykládající Bibli. Dílo je rozděleno na čtyři části a zahrnuje vědecké vzdělání, teologické vzdělání, hermeneutiku a homiletiku.

3.3.2 Aspekt logický

Ani toto didaktické hledisko současné katechetiky nebylo Augustinovi cizí, projevuje se právě v důsledném dodržování principů názornosti, přiměřenosti, a zpětné vazby. Viz kapitola 3.2.

Závěr

Svatý Augustin hledal cestu ke křesťanství složitě, beze sporu však s velkým zápallem a touhou po pravdě. Chtěl vést i ostatní k naději, že cestu k pravdě naleznou. Snad právě proto si stále více uvědomoval, jak je důležité mít k dispozici texty, z kterých by mohli čerpat ti, kteří hledají, chtějí prohlubovat své znalosti o Bohu, porozumět pravdám evangelia a apoštolských spisů. Seznámit se s křesťanstvím a učením církve a orientovat se i v době, kdy vzniká velké množství herezí a rozkolů v křesťanských obcích.

Vůči bludům vystupuje Augustin zcela nekompromisně. Jasně a stručně pojmenovává, kde se jejich učení liší od evangelia a apoštolských spisů a nepřipouští žádnou relativnost pravdy.

V otázkách lidské slabosti, omylů vzdalování se pravdě a upřímných návratů však přes svou evangelizační horlivost dokáže katechetům doporučovat při vyučování katechumenů shovívavost a tolerantní přístup.

Augustin si uvědomoval, že více než náročné teologické spisy jsou nejen v jeho církevní obci potřebnější texty srozumitelné většímu auditoriu a dává těmto spisům ve svém životě přednost. Přínosem pro tehdejší i současnou církev byla i podpora jeho kolegů a spolupracovníků, kteří tak umožnili Augustinovi napsat velké množství spisů.

Augustinova bystře postřehnutá odpovědnost za šíření křesťanského poselství stojí u zrodu katechetických spisů. Spisy reflektují jednotlivé etapy, kterými v rané církvi procházeli ti, kteří se obrátili ke křesťanství. Spis „O náboženském vyučování katechumenů“ je určen pro kandidáty křtu. Pro etapu bezprostřední přípravy na křest, pro tzv. „competentes“ sepisuje spis „O vyznání víry“. V další katechetické přípravě se mohou vyučující řídit radami sepsanými ve „Vavřincově příručce o víře naději a lásce“. Tento spis určený pro již pokřtěné podává prohloubený výklad pravd víry, výklad modlitby Páně a výklad přikázání. Ani přijetím svátosti biřmování však Augustin pastýřskou péčí o vzdělání v otázkách víry ve své obci nepodceňuje. Spisem „O křesťanském boji“ na osnově jednotlivých článků vyznání víry vyzbrojuje ty, kteří přijali „meč Ducha“ k boji.

Augustinovy katechetické příručky nepostrádají ani psychologické a didaktické aspekty. Zdůrazňuje jak důležité je, aby přednášející dokázal navázat vztah s posluchači, teprve pak totiž vnímají jeho slova a rozumí jim. Najdeme zde jasné pokyny jak reagovat na situace, kdy se ve skupině katechumenů zřetelně projeví různé názory jednotlivců, vyplývající nejen z různosti lidských povah, ale i z odlišného

vzdělání. Není nutné shodnout se vždy v názorech na stejnou věc, ale podstatné je, aby měli společný cíl – snahu o poznání pravdy. Augustin si při vší skromnosti byl vědom toho, že patří ke vzdělané vrstvě. Intelekt a širší vzdělání mu umožnila čerpat při hledání pravdy z filosofických, etických a přírodovědných spisů i poznatků své doby. Sám ale upozorňuje, že takové hledání může člověka i zavést na scestí, a využívá svého intelektu a všeobecného rozhledu spíše jako daru, který mu umožňuje oslovit lidi všech vrstev a s různým typem vzdělání. Klade proto důraz i na úroveň vzdělání vyučujících. Pokud dojde k diskuzi, je nutné, aby měli lektoři nejen dobré vědomosti, ale navíc i zkušenosti řečníka a psychologa.

Vyučující se z Augustinových katechetických spisů dozví, jak komunikovat s katechumeny vzdělanými, středně vzdělanými, s lidmi bez vzdělání a nezapomíná ani na méně chápavé posluchače. Žádnou skupinu katechumenů nepreferuje. Katechetům zdůrazňuje, že moudrostí člověka je úcta k Bohu a podrobně vysvětluje, v čem tato úcta spočívá. Současně v jeho spisech vystupuje do popředí i hluboká úcta k člověku.

Hlavním cílem Augustinovy katecheze je tedy moudrost – theosebeia, která spočívá v úctě k Bohu: Boha skutečně uctíváme pouze vírou, nadějí a láskou, tedy i výklad má směřovat k této trojici. Tak jako celé Písmo směřuje k lásce, má i vlastním cílem poučování být láska, protože víra bez lásky a bez skutků nepřináší spásu. Na přední místo a jako naprostou nezbytnost pro spásu člověka staví také jednotu a čistotu církve. S precizností a neustálým hledáním pravdy sleduje čistotu víry, pojmenovává a vyvrací hereze. Nabádá k odpuštění a lásce, aniž by zavíral oči před nedostatky v církvi. Vybízí katechumeny, aby hledali sami pro sebe vzor mezi křesťany, a jestli ho ve své náročnosti nenaleznou, tak ať se takovým vzorem stanou oni sami. „Vy jste světlo světa (...) tak ať svítí vaše světlo před lidmi, aby viděli vaše dobré skutky a vzdali slávu vašemu Otci v nebesích“. Mt 14,16

Církev ve své dlouhé historii má nepochybně mnoho dobrých služebníků. Můžeme si jen přát, aby jí učitelé jako Augustin, zároveň pracovití i podporovaní svými nadřízenými i kolegy a s takovou láskou ke Kristu, nikdy nechyběli.

Seznam použitých zdrojů

- AUGUSTINUS, A. *Kázání ke katechumenům o Vyznání víry*. In Katechetické spisy. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-78-3.
- AUGUSTINUS, A. *O křesťanském boji*. In Katechetické spisy. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-78-3.
- AUGUSTINUS, A. *O milosti a svobodném rozhodování. Odpověď Simplicianovi*. 1.vyd. Praha: Krystal OP, 2000. ISBN 80-85929-41-4.
- AUGUSTINUS, A. *O náboženském vyučování katechumenů*. In Katechetické spisy. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-78-3.
- AUGUSTINUS, A. *Rozhovory duše s Bohem*. Praha: Cyrilo-Methodějské knihkupectví, 1946. ISBN nevedeno.
- AUGUSTINUS, A. *Vavřincova příručka o víře, naději a lásce*. In Katechetické spisy. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-78-3.
- AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. 4. vyd. Praha: Kalich, 1999. ISBN 80-7017-301-7.
- BARTHOLOMÁUS, W. *Einführung in die Religionspädagogik*. München : Kösel Verlag, 1983. ISBN 3-466-36097-8.
- BENEDIKT, XVI. *Katecheze Svatého otce Benedikta XVI. o sv. Augustinovi*. (Převzato z Rádio Vaticana – česká sekce Vatikánského rozhlasu). [online].[cit. 2010-18-07]. Dostupné na WWW: <http://www.augustiniani.cz/cz/augustin/pages/katecheze_o_sv_augustinovi.html#_Toc253045730>.
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona*. 6.vyd. Praha: ČBS, 1995. ISBN 80-85810-08-5.
- ČERNÝ, M. *Sv. Augustin. Od světáka ke světci*. Praha: Onyx, 2004. ISBN 80-86788-02-4.
- Dokumenty 2. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.
- FUCHSOVÁ, E. a kol. *Katechetické spisy*. 1.vyd. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-78-3.
- GROESCHEL, B. J. *Augustin filozof, teolog, mystik*. Přel. P. Petřík. Bratislava: Serafín, 2005. Přel. z: Augustine. Major Writings. ISBN 80-8081-006-0.
- HOLLANDER, H. *Katechetika*. Řím: Křesťanská akademie, 1971. ISBN nevedeno.
- HOŠEK, R. *Aurelius Agustinus. Říman – člověk – světec*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-305-1.

- Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: 2007, Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-7192-473-3.
- KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury. Život, spisy a nauka řeckých, latinských, syrských, egyptských a arménských církevních otců*. Kostelní Vydří: 2005. ISBN 80-7192-516-0.
- KRANZ, G. *Augustin*. Přel. J. Hubková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-212-9.
- KUŽNIAR, M. G. *Didaktické modely katecheze*. [online]. [cit. 2010-19-07]. Dostupné na www: <http://ktf.cuni.cz/~kuzniar/didaktika/Didaktick%c3%a9%20modely%20katecheze%20-%20introdukce.doc>.
- KUŽNIAR, M. G. *Katechetika*. [online]. [cit. 2010-19-07]. Dostupné na www: <http://ktf.cuni.cz/~kuzniar/KATECHETIKA.ppt>.
- KUŽNIAR, M. G. *Modely katecheze*. [online]. [cit. 2010-19-07]. Dostupné na www: <http://ktf.cuni.cz/~kuzniar/KATECHETICK%C3%89%20MODEL.Y.ppt>.
- KUŽNIAR, M. G. *Základy katechetiky*. [online]. [cit. 2010-19-07]. Dostupné na www: http://ktf.cuni.cz/~kuzniar/katechetika/Z%c3%a1klady_katechetiky.doc.
- MARROU, H. *Svatý Augustin*. Řím: Křesťanská akademie, 1979. ISBN neuvedeno.
- MAYER, J. *Geschichte des Katechumenats und der Katechese in der ersten sechs Jahrhunderten. De catechizandis rudibus. Augustin*. Adamant Media Corporation, 1868. Kempten. ISBN 0-543-84008-5.
- MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti. Habilitační práce*.
- NAUER, D., *Potřebují ti, kdo pracují v pastoraci teoretický pastorační koncept?* [online]. s. 1. [cit. 2010-03-01]. Dostupné na www: http://www.eamos.cz/amos/kpt/modules/low/kurz_text.php?id_kap=20&kod_kurzu=kpt_048.
- PAVEL VI, *Evangelii nuntiandi, Od Krista-hlasatele Evangelia k církvi-hlasatelce Evangelia*, Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-159-8.
- Platón, Aristotelés, Augustinus. *Zakladatelé myšlení*. Přel. K. Berka. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-03063-3.
- O směřování katecheze v dnešní době. Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace*. Přel. P. Kolář, H. Johnová. Kostelní Vydří. Karmelitánské nakladatelství, 2008. Přel. z: Conférence des évêques de France: Texte national pour l'orientation de la katechese en France et Principes d'organisation. ISBN 978- 80-7195-221-3.

STRAŠÍKOVÁ, B. *Aurelius Augustin očima generace 21. století*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-05404-X.

SVOBODA, K. *Estetika svatého Augustina a její zdroje. Aurelius Augustinus. O pořádku – O učíteli*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0090-0.

Všeobecné direktorium pro katechizaci. Kongregace pro klérus. Praha: 1998, Sekretariát ČBK. ISBN neuvedeno.

Abstrakt

Čandová, Z. *Katechetická metodologie sv. Augustina*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Jaroslav Vokoun.

Klíčová slova: Augustin, Bůh, církev, pravda, Písmo, katechetika, katechetická metodologie, katechetické příručky, vyučování, pastorační činnost, modely katecheze, katechetické principy, didaktické principy.

Tato práce se na základě údajů o Augustinově životě a rozboru některých jeho děl, snaží odpovědět na otázky: Jak se promítá Augustinův způsob hledání pravdy do jeho pastorage, homilií a katechezí. Jaké metody mohou dnešní katecheté či učitelé náboženství najít v jeho katechetických spisech.

Augustin ve svých katechetických příručkách reaguje i na různou úroveň vzdělání katechumenů, doporučuje snížit se na úroveň toho nejméně zdatného posluchače, tak jako se ponížil i Kristus. Nezáleží však na různých názorech na určitý problém, ale důležité je aby měli všichni společný cíl, kterým je, upřímná snaha poznání Boží pravdy. Hlavní cíle katecheze je vést k víře, naději a lásce. Na přední místo pro spásu člověka staví Augustin jednotu a čistotu církve.

Abstract

Catechetical methodology of St. Augustine

Keywords: Augustine, God, church, truth, Scriptures, catechetics, methodology of catechesis, catechetical treatises, teaching, pastoral working, models of catechesis, fundamentals of catechesis, fundamentals of didactics.

The thesis tries to answer how the Augustine's manner of searching the truth affected his pastoral ministry and catechesis as well as what methods can modern catechetists find in the Augustine's catechetical writings. It is based especially on the dates of Augustine's life and it analyses some of his works.

In his catechetical treatises Augustine pointed out the different level of education of hearers and he recommended his readers to bring themselves down to the level of the lowest of their hearers, even as Christ humbled himself. On his opinion it does not matter if there are different opinions about an issue. What is important is to have everybody the same purpose which is the sincere effort to know the God's truth. The main objective of catechesis is leading to faith, hope and love. Augustine pointed out the unity and purity of the Church as the key point for the human salvation.